ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

УДК: 37.013 (22.139)

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ ТАРБИЯЛАШ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР

Курбанбаева Муқаддас Козибаевна, Тошкент Гуманитар фанлар университети ўқитувчиси

qurbanbayevamuqaddas9@gmail.com

https://orcid.org/0009-0005-7245-273X

EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN: MODERN APPROACHES

Kurbanbaeva Mukaddas Kozybaevna, teacher of Tashkent Humanitarian University

ОБРАЗОВАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ

Курбанбаева Мукаддас Козыбаевна, преподаватель Ташкентского гуманитарного университета

Аннотация: Ушбу мақолада инсон ҳаётининг муҳим даври - мактабгача ёшда болани ҳар томонлама ривожлантиришга замонавий ёндашувлар ҳақида гап боради.

Калит сўзлар: ўйин, ёш хусусияти**,** ижтимоий-эмоционал ривожланиш, ижодий салоҳият, майда моторика.

Abstract: This article discusses modern approaches to the comprehensive development of a child in preschool age, an important period of human life.

Key words: play, age characteristics, socio-emotional development, creative potential, fine motor skills.

Аннотация: В статье рассматриваются современные подходы к всестороннему развитию ребенка в дошкольном возрасте — важном периоде жизни человека.

Ключевые слова: игра, возрастные особенности, социально-эмоциональное развитие, творческий потенциал, мелкая моторика.

Кириш

Мактабгача ёш – инсон ҳаётидаги муҳим давр бўлиб, бу даврда боланинг шахсияти шакллана бошлайди, унинг ақлий, жисмоний ва ижтимоий ривожланиши тез суръатларда кечади. Шу сабабли, мактабгача ёшдаги болаларни тарбиялашга замонавий ёндашувларни қўллаш, уларнинг баркамол инсон бўлиб вояга етишлари учун муҳим аҳамиятга эга. Бу мақолада мактабгача таълимнинг актуал масалалари ва самарали тарбия усулларига тўхталиб ўтамиз.

1. Ўйин орқали тарбиялаш:

Мактабгача ёшдаги болалар учун ўйин – ҳаётнинг асосий тарзидир. Ўйин орқали болалар дунёни англайди, янги билимларни ўзлаштириб, мулоқот кўникмаларини ривожлантиради. Замонавий таълимда дидактик ўйинлар, ролли ўйинлар, сюжетли-ролли ўйинлар ва бошқа турдаги ўйинлар кенг қўлланилади. Бу ўйинлар болаларнинг тафаккурини, тасаввурини,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

эҳтиётини ривожлантиради, шунингдек уларда ижодийликни шакллантиради. Ўйинларни танлашда болаларнинг ёш хусусиятлари ва қизиқишларини инобатга олиш муҳим.

Шу билан бирга, инсон жисмоний ривожланишининг енг муҳим ва ҳал қилувчи босқичларидан бири боланинг ёши бўлиб, бу унинг мотор фаоллигининг енг юқори чўққисига, ажралмас муносабатларга таъсир кўрсатиш имкониятлари юқори ва жисмоний ва бирдамликка боғлиқ бўлган ёшдир. Ҳаётнинг олтинчи йилида болалар ҳайдаш маҳоратини жадал шакллантириш даврини бошдан кечира бошлайдилар. Бунинг учун яхши маълум бўлган шартлар мавжуд: тананинг нисбатлари ўзгариб, барқарорлигини таъминлайди, мувозанат ҳисси тикланади, функционал тизим ва ортилган тажриба асосида ҳаракатларнинг мувофиқлаштирилиши яхшиланади, мушаклар кучи ошади.[1]

2. Ижтимоий-эмоционал ривожланиш:

Мактабгача ёшдаги болаларнинг ижтимоий-эмоционал ривожланиши уларнинг келажакдаги ҳаётлари учун муҳим аҳамиятга эга. Болалар ўзларини бошқаларга нисбатан англашлари, ҳис-туйғуларини ифодалашлари, муносабатларни қуришлари ва муаммоларни ечишларини ўрганишга муҳтож. Бунинг учун тарбиячилар болалар билан суҳбатлар ўтказади, турли хил вазиятларни ўйнайди ва болаларнинг эмоционал аҳволини кузатади. Эмоционал интеллектга асосланган тарбиявий методларни қўллаш муҳимдир.

3. Ноанъанавий таълим усуллари:

Замонавий таълимда ноанъанавий усуллардан кенг фойдаланиш болаларнинг таълим жараёнига бўлган қизиқишларини оширади ва уларнинг фаоллигини кучайтиради. Бу усулларга қўшиқлар, шеърлар, эртакларга асосланган машғулотлар, театрлашган саҳналар, тасвирий санъат ва бошқалар киради. Бу усуллар болаларнинг ижодий салоҳиятини ривожлантиришга ёрдам беради.

Театрлашган саҳналар:

* Ижодий фикрлашни ривожлантиради: Болалар ролларни ўйнаш, режалаштириш, диалогларни яратиш ва саҳнани безаш жараёнларида ижодий фикрлашларини ривожлантирадилар. Улар ўзларини бошқа шахсларнинг ўрнига қўйишни, вазиятларни таҳлил қилишни ва муаммоларни ечишни ўрганадилар.

* Мулоқот кўникмаларини яхшилайди: Театрлашган саҳналар болалар ўртасидаги мулоқотни кучайтиради, улар бир-бирлари билан ҳамкорлик қилишни, ўз фикрларини аниқ ва тушунарли ифода этишни ўрганадилар.

* Ишончни оширади: Саҳнада чиқиш болаларнинг ўзларига бўлган ишончини оширади, уларнинг жамоадаги ўз ўринларини англашларига ёрдам беради.

* Эмоционал интеллект ривожланишига ҳисса қўшади: Болалар турли хил ролларни ўйнаш орқали турли ҳис-туйғуларни бошдан кечирадилар ва уларни англашни ўрганадилар.

Тасвирий санъат:

* Тасаввурни бойитади: Расм чизиш, ҳайкалтарошлик, аппликация ясаш каби фаолиятлар болаларнинг тасаввурини бойитади, уларнинг дунёни ўз кўзлари билан кўришларига ва уни ўзларича ифода этишларига имкон беради.

[1] **Khurshida Berdieva., Turaboy Dusuyarov.** BOLALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA HARAKATLI O‘YINLARNING O‘RNI VA AHAMIYATI.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

* Майда моторикани ривожлантиради: Тасвирий санъат болаларнинг майда моторикасини, қўл ва бармоқларининг нозик ҳаракатларини ривожлантиради, бу эса уларнинг ақлий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади.

* Ранглар ва шаклларни англашга ёрдам беради: Болалар ранглар ва шакллар билан ишлаш орқали уларни англашни ва фарқлашни ўрганадилар.

* Эстетик тарбия беради: Тасвирий санъат болаларнинг эстетик тарбиясига ҳисса қўшади, уларнинг гўзалликни сезиш ва қадрлаш кўникмаларини ривожлантиради.

Бошқа усуллар:

Булардан ташқари, болаларнинг ижодий салоҳиятини ривожлантиришга ёрдам берувчи бошқа кўплаб усуллар мавжуд, масалан: мусиқа, рақс, ҳунармандчилик, конструкторлар билан ўйнаш ва ҳ.к. Муҳими, бу усуллар болаларнинг ёшига, қизиқишларига ва имкониятларига мос келиши керак. Уларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларга ижодий ишлаш учун қулай ва рағбатлантирувчи муҳит яратиш зарур.

4. Ота-оналар билан ҳамкорлик:

Мактабгача тарбия муассасаларининг самарали ишлаши учун ота-оналар билан яқин ҳамкорлик қилиш муҳимдир. Ота-оналар болаларининг тарбиясида фаол иштирок этишлари, тарбиячилар билан мунтазам алоқада бўлишлари, болаларининг ривожланишини кузатишлари ва уларга ёрдам беришлари зарур. Ота-оналар учун семинарлар, тренинглар ва бошқа тадбирларни ўтказиш орқали уларнинг билим ва кўникмаларини ошириш мумкин.

Болаларнинг билимларини, дунёқарашларини аниқлаш мақсадида турли методикалардан фойдаланиш мумкин. Масалан, образли, сўз-мантиқли тафаккур турини баҳолаш учун методикалар шулар жумласидандир. У қуйидаги тартибда ўтказилса мақсадга мувофиқ бўлади.

«Мантиқсиз тасвирлар» методикаси

Ушбу методика ёрдамида болани атрофдаги борлиқ ҳамда ушбу моддий дунёдаги бир қанча объектларнинг орасида ўзаро боғланишлар ва муносабатлар ҳақида элементар образли тасаввурлари баҳоланади: ҳайвонлар билан, уларнинг ҳаётий кўринишлари билан, табиат билан.

Ушбу методика ёрдамида боланинг мантиқий мулоҳазаси ва ўз фикрини грамматик жиҳатдан тўғри ифодалай олиши аниқланади. Методикани ташкил қилиш жараёни қуйидагича олиб борилади:

Расмда тасвирланган кўринишлар болага тавсия қилинади, унда ҳайвонлар билан боғлиқ бир қанча «мантиқсиз» ҳодисалар мавжуд.

Болага расмни кўрсатиш жараёнида, унга қуйидаги маънода кўрсатма берилади: «Диққат билан ушбу расмдаги тасвирларни кўриб чиқиб, рассом томонидан қандай хатоликларга йўл қўйилганлигини айтиб бер? Агар сен қайсидир объектни ўз жойида тасвирланган эмас деб ҳисобласанг, нима учун шундай бўлиш кераклигини тушунтириб бер ва аслида қандай бўлиши кераклигини айт?».

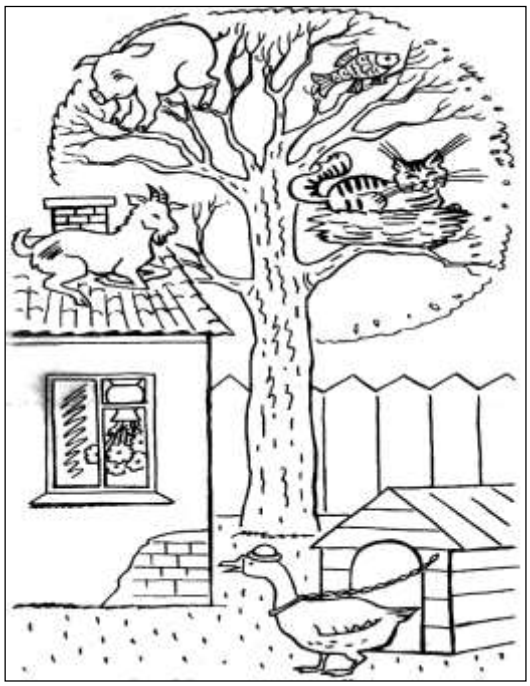
Кўрсатманинг иккала қисми ҳам кетма-кетлик билан бажарилади. Биринчи навбатда бола мантиқсизликларни айтиб беради ва расмларда кўрсатиб беради, сўнгра ҳақиқатда қандай бўлишлигини изоҳлаб беради.

Расмларни кўриш ва топшириқни бажаришга уч дақиқа вақт берилади. Бу вақт мобайнида бола иложи борича мантиқсиз воқеаликни кўпроқ топиши ва ҳақиқатдан қандай бўлиш кераклигини шарҳлаб бериши керак.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

Натижаларни баҳолаш.

10 балл -агар бола берилган 3 дақиқа мобайнида расмдаги ҳамма мантиқсиз тасвирларни (жами 7 та) аниқлаб, қониқарли тушунтириб бера олишга улгурса ва ҳақиқатдан қандай бўлишини шарҳлаб бера олса.

8-9 балл- бола ҳамма мантиқсиз тасвирларни аниқлаб ва белгилаб чиқса, аммо бирдан учтагача тасвирни ҳақиқатдан қандай бўлишини шарҳлаб бера олмаса;

6-7- балл бола ҳамма мантиқсиз тасвирларни аниқлаб ва белгилаб чиқса, аммо 3 дан 4 гача тасвирни ҳақиқатдан қандай бўлишини шарҳлаб бера олмаса;

4-5- балл бола ҳамма мантиқсиз тасвирларни аниқлади, аммо 5 — 7 тагача тасвирни чегараланган вақт мобайнида шарҳлаб беришга улгура олмаса;

2-3- балл бола чегараланган вақт мобайнида 1 — 4тагача тасвирни аниқлаб бера олмади ва шарҳлашга вақти етмаса;

0-1 балл-чегараланган вақт мобайнида бола расмдаги 7 та мантиқсиз тасвирлардан 4 тасини топса.

Хулоса

Мактабгача ёшдаги болаларни тарбиялаш жараёни мураккаб ва кўп жиҳатлидир. Замонавий ёндашувлар болаларнинг ҳар томонлама ривожланишини таъминлашга, уларнинг ижодий салоҳиятини очишга, уларда мустақил фикрлаш ва муаммоларни ҳал этиш кўникмаларини шакллантиришга қаратилган бўлиши керак. Ўйин орқали тарбиялаш, ижтимоий-эмоционал ривожланишга эътибор бериш, ноанъанавий таълим усулларидан фойдаланиш ва ота-оналар билан ҳамкорлик қилиш мактабгача тарбиянинг самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Адабиётлар:

1. Рихсиева. ПСИХОЛОГИК ТРЕНИНГЛАР ВА МЕТОДИКАЛАР ТЎПЛАМИ (Амалиётчи психологлар учун) Жиззах, 2019 йил.

2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo`yilgan Davlat talablari. 2018.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-6

3.Kurbanbayeva Muqaddas. BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA SIFATLI VA SAMARALI TAYYORLASH. (2024). TAMADDUN NURI JURNALI, 4(55), 425-428. https://doi.org/10.69691/wnanmp84

4. **Mahliyo Razzoqova.** MAKTABGACHA YOSH DAVRIDA GENDER IDENTIFIKATSIYASINI RIVOJLANTIRISH. (2024). TAMADDUN NURI JURNALI, 11(62), 179-181. https://doi.org/10.69691/d3fcsf35

5. **Khurshida Berdieva., Turaboy Dusuyarov.** BOLALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA HARAKATLI O'YINLARNING O'RNI VA AHAMIYATI. (2024). TAMADDUN NURI JURNALI, 11(62), 29-31. https://doi.org/10.69691/8kw0hr97